

ӨӨЖ 821.512.122. (063)
ББК 83.3 Қаз
Қ 24

Маңғыстау облысының әкімдігі
Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инженеринг
университеті

Жауапты редакторы:

Н.С. Қамарова

Редакция алқасы:

М.С. Жылқыбаева, Ә.Т. Жеткізенова

Қ 24

Қалнияз жырау Шопықұлы және оның әдеби мұралары. Республикалық ғыл.-
тәжіриб. конф. матер. 12 наурыз, 2016 жыл. – Ақтау: Ш.Есенов атындағы
КМТИУ, 2016. – 252 б.

ISBN 978-601-308-029-1

Жинаққа жырау Қалнияз Шопықұлының туғанына 200 жыл толуына
орай өткізілген «Қалнияз жырау Шопықұлы және оның әдеби мұралары»
атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары
топтастырылған.

Жинақ ғылыми қызметкерлерге, ұстаздарға, студенттер мен
магистранттарға, ұлттық руханиятқа жанашыр барша оқырманға арналған.

ӨӨЖ 821.512.122. (063)
ББК 83.3 Қаз

ISBN 978-601-308-029-1

© Ш.Есенов атындағы КМТИУ, 2016

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР

КІРІСПЕ СӨЗ ТҰНШЫҚҚАН ДӘУІРДІҢ ТОЛҒАУШЫСЫ (Қалнияз Шопықұлының 200 жылдығына арналады)

Өмірзақ ОЗҒАМБАЕВ,
академик, қоғам қайраткері,
Астана қаласы

Тарихтың биік тұстарынан сөйлеп, өзінің шығармаларының маңыздылығымен, мазмұндылығымен, көркемдігімен соңына мәңгі өлмес мұра қалдырған қазақ әдебиетінің көрнекті тұлғаларының бірі-ақын, жырау-Қалнияз Шопықұлы. Ел іргесі бұзылып, туған жерге қауіп-қагер төнгенде өзінің өр үнді, алмас жырларымен жауынгерлерге күш-жігер беріп, рухын көтерген ақынның елдері жылыжып, заман сан қилы бағытқа ұйытқығанмен, рухани байлықтың өзгерместен сол қалпында қалатынын ескерсек, бүгінгі аға буын жас ұрпаққа баға жетпес байлықтың бірін сыйлады. Ол-сіздердің алдарыңызда келген Шопықұлының «Қалнияз елім күнінде...» атты жыр жинағы.

Қалнияз Шопықұлы Маңғыстаудың сөз жүйріктері-Абыл, Ақтан, Нұрым сынды көрнекті ақындардың замандасы. Жастайынан өмірдің қиындығын, ел мен елдің арасындағы еретектен етес, түйіні шешілмеген даудың басы-қасында жиі болған ақынның биік рухты өршіл жырлары өзінің бөлек бітімімен ерекше. Отанды сүю, елді құрметтеу, елі үшін ерлік жасаған батырлар есімін биікке көтеру-ақын шығармаларының басты тақырыбы.

1816 жылы туып, 1902 жылы өмірден өткен Қалнияз Шопықұлының туған жері-Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданындағы Сам аймағы. Шыққан тегі-тұрмыс-тіршілігі жүдеу, кедей отбасы. Әкесі Шопық Доспамбетұлы жас кезінде Еділ, Жайық өзендері арасындағы Нарын құмын мекендеп, кейін Маңғыстауда қоныс аударған. Қарақұм, Үстірт жерінде Мұңат, Тілеп деген байлардың жалшысы болады.

Жыраудың мұраларын жинап, оның өмір-дерегін нақтылауға көп көмегі тиген халық ақыны Өмірзақ Қалбаев. Көзі тірісінде: «Мен бақ-дәулетті жасаған жоқпын. Менің арманым-аға-баба тарихын қағазға түсіру. Шығармаларымды жазып, халқыма мұра етіп ұсыну-басты мақсатым»-деп, артына өлмес сөз қалдырған Қалбаев Қалнияз жырларын жинап, кейінгі ұрпаққа жеткізіп кетті.

Тарихта «Қырымның қырық батыры» жырын нақышымен жырлап, ел арасына кеңінен таратқан Тіней ұрпағы Өгізбай жырышы деген дерек бар. Бұл әңгіме Хорезм, Тәжікстан жерлеріндегі қазақтар арасында көбірек айтылады. Осы мәліметтерге қарағанда, Қалнияз ақын Өгізбай жыраудан Хорезм жерінде өнеге алып, қасында жүрген. XIX ғасырда жорық жыршысы атанған жауынгер ақын Қалнияз Шопықұлы өзінің тапқыр әрі мазмұнды өлеңдерімен, ауыздан